

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันคนในสังคมไทยต้องเผชิญกับปัญหาในชีวิตประจำวันมากมายหลายประการ เห็นได้จากข่าวสารที่ปรากฏในสื่อต่างๆ เป็นประจำ ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นนี้มักมีเนื้อหาเกี่ยวกับการฆาตกรรม อาชญากรรม การฆ่าตัวตายหรืออัตวินิบาตกรรม การข่มขืนทางเพศ การหย่าร้าง และการกระทำที่ผิดศีลธรรมต่างๆ ซึ่งทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นทุกวัน

ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นเหล่านี้ ประการหนึ่งเกิดจากการขาดความสมดุลในการพัฒนาประเทศ กล่าวคือประชาชนไทยและสังคมไทยยังไม่สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกซึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็ว และอีกประการหนึ่งเกิดจากการไม่รู้จักเลือกรับเฉพาะสิ่งที่ดีงามที่เหมาะสมกับสังคมไทยแต่นิยมเลียนแบบและรับเอารูปแบบค่านิยมและวิถีการดำเนินชีวิตจากวัฒนธรรมตะวันตกซึ่งเน้นวัตถุมากกว่าสังคมเอเชียในอดีต ทำให้คนไทยขาดคุณธรรม จริยธรรมในการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง (กรมการศาสนา, 2540)

ปัญหาความเครียดเป็นอีกปัญหาหนึ่งของการพัฒนาประเทศโดยเน้นวัตถุนิยม เพราะหากมนุษย์มีความโลภ โกรธ หลงมากโดยตัวเองยังอยากได้ อยากมี อยากเป็น ไม่อยากได้ ไม่อยากมี ไม่อยากเป็น ไม่สามารถสนองความต้องการของตนเองได้สมปรารถนาด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งก็ตาม ความเครียดก็จะเกิดขึ้นมากน้อยเป็นเงาตามตัว ความเครียดจึงเป็นสาเหตุสำคัญของการเกิดปัญหาสุขภาพจิตของประชาชนไทย ผู้ที่มีความเครียดไม่ใช่เป็นผู้ป่วยทางจิต แต่จัดว่าเป็นคนมีสุขภาพจิต

เมื่อคนในสังคมเกิดความเครียดมากขึ้นอันเนื่องมาจากสังคมนั้นพัฒนาด้วยความเจริญทางด้านวัตถุแต่ขาดการพัฒนาทางด้านทางจิต ขาดจริยธรรมคุณธรรมที่ถูกต้องควรมี การเบียดเบียนซึ่งกันและกัน แกร่งแย่งแข่งขันกันเพื่อความอยู่รอดโดยปราศจากความถูกต้องยุติธรรม เพราะจิตใจมนุษย์ห่างเหินศีลธรรม พุทธศาสนาจึงเป็นเครื่องมือในการเยียวยาความเจ็บป่วยทางจิตใจได้ดีที่สุดทางหนึ่งแต่ก็ถูกละทิ้งมากขึ้นเรื่อยๆ โดยประชาชนยึดถือพุทธศาสนาแค่ “เปลือก” ของพุทธศาสนา โดยยึดพิธีกรรม เครื่องรางของขลัง อันนำมาซึ่งตัวกระตุ้นที่ทำให้เกิดความเจ็บป่วยทางใจไร้ทางออกที่แท้จริงมากขึ้น (อาทิตย์รายส์ปดาร์, 2540)

ในยุคปัจจุบันที่คนไทยต้องแข่งขันกับโลกภายนอกมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจที่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในฉบับที่ผ่านมา นั้น การพัฒนาประเทศมุ่งเน้นที่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยรวมเป็นหลัก มีอัตราการเจริญเติบโตอันเป็นผลจากการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ การเติบโตทางเศรษฐกิจเช่นนี้ย่อมทำให้สังคมไทยเปลี่ยนเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันของชุมชนดั้งเดิมเปลี่ยนไปเป็นต่างคนต่างอยู่ เป็นปัจเจกบุคคลมากขึ้น ระบบการให้คุณค่าทางสังคมเปลี่ยนไป คือนิยมและเชิดชูเงินตรามากกว่าความดี ยึดถือลัทธิบริโภคนิยมและวัตถุนิยมมากขึ้น ระบบการศึกษาส่งเสริมให้คนเห็นแก่ตัวเอารัดเอาเปรียบกันมากขึ้น ความเป็นคนไทยลดน้อยลงขาดจริยธรรมในการอยู่ร่วมกัน โดยเฉพาะสังคมเมืองไม่ให้ความสำคัญกับคุณธรรมและจริยธรรม ขาดศรัทธาในศาสนา ค่านิยมที่ดีในอดีตตามหลักธรรมทางศาสนา เช่น ความกตัญญู ความสันโดษ การพึ่งตนเอง ความเอื้อเฟื้อโอบอ้อมอารีต่อกันลดลง ทัศนคติของคนในสังคมมีแนวโน้มก้าวเข้าสู่ลักษณะ “มองแคบ คิดใกล้ และใฝ่ต่ำ” มากขึ้น เกิดปัญหาสังคมต่างๆ ตามมา ได้แก่ ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบ ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาเกี่ยวกับการพนัน การลักทรัพย์ การทำร้ายร่างกาย การแพร่และค้าวัตถุลามก ปัญหาการละเมิดสิทธิเด็กและสตรี ปัญหาโสเภณี ปัญหาโรคเอดส์ ปัญหาความประพฤติมิชอบทั้งในวงราชการและวงการธุรกิจ และอื่นๆ ปัญหาความเสื่อมโทรมทางจิตใจของประชาชน และปัญหาความผิดเกี่ยวกับศาสนาและความสงบสุขของประชาชน ซึ่งปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นได้จากสถิติคดีอาชญากรรมที่เพิ่มขึ้นของกรมตำรวจ

บทบาทสำคัญของศาสนากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

สถาบันศาสนานับได้ว่าเป็นมีความสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากประชาชนสามารถยึดเหนี่ยวสถาบันศาสนาไว้เป็นที่พึ่งทางใจด้วยการยึดถือคุณธรรมจริยธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา เมื่อประชาชนมีคุณภาพด้วยการยึดถือคุณธรรมจริยธรรมนั้น ก็จะทำให้สังคมสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยดีด้วยความสงบสุข จึงสามารถกล่าวได้ว่าสถาบันศาสนาเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้เป็นที่ไปในแนวทางที่ต้องการได้

การที่ประชาชนในชาติยึดถือคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพุทธศาสนานั้น ก็คือการดำเนินตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าสอนนั่นเอง ซึ่งหลักสำคัญในทางพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าสอนให้คนมีศีล สมาธิ ปัญญา หรือกล่าวได้ว่า “เว้นชั่ว ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์” ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจ

ของพุทธศาสนา และถือได้ว่าเป็นกลไกในการควบคุมสังคมทางหนึ่ง นอกจากนั้นแล้วหลักธรรม คำสอนของพระพุทธเจ้า เช่น ศีล 5 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ยังช่วยให้ประชาชนสามารถ ดำเนินชีวิตให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติ อีกทั้งยังช่วยลดความขัดแย้งรวมถึงปัญหาต่างๆ ในสังคมให้ลดน้อยลงได้ จะเห็นได้ว่าแม้แต่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) การพัฒนาที่คนเป็นหลัก และได้มุ่งตามแนวพระพุทธศาสนา คือ หลักศีล สมาธิ ปัญญา และ เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองและให้สามารถพึ่งตนเองได้ แท้จริงแล้วการเว้นชั้ว ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์นั้น ก็คือ ข้อปฏิบัติใน มรรค 8 ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งของ อริยสัจสี่ นั่นเอง

"อริยสัจ ก็คือหลักที่โยงในกฎความจริงในธรรมชาติ มาสู่การใช้ประโยชน์ของ มนุษย์ เพราะล้าพังกฎธรรมชาติเองมันมีอยู่ตามธรรมดา ถ้าเราไม่รู้วิธีปฏิบัติ ไม่รู้การเริ่มต้น ไม่รู้ ลำดับ เราก็สับสน พระพุทธเจ้าต้องการให้เราได้ประโยชน์จากกฎธรรมชาติโดยสะดวก จึงนำมา วางรูป วางแบบ วางระบบไว้ให้ เรียกว่าอริยสัจสี่ ทำลำดับให้เห็นชัดเจนไปเลย เพราะเป็นทั้งวิธี สอน เป็นทั้งการที่จะลงมือทำอะไรต่างๆ นี่มันง่ายไปหมด ทำตามหลักอริยสัจสี่ ฐานะของพระ พุทธเจ้าคือผู้ค้นพบความจริง แล้วเอาความจริงนั้นมาประกาศเปิดเผยอีกที่ ดังนั้นพระพุทธเจ้าไม่ ใช่ว่าเป็นผู้ที่ไปบัญญัติอะไรขึ้นมา พระองค์เพียงแค่แสดงความจริงที่มีอยู่ ที่พระองค์บำเพ็ญภาวนา บารมีก็เพื่อมาตรัสรู้ เข้าถึงความจริงอันนี้ที่มีอยู่ตามธรรมดา ความจริงมันมีอยู่ตามธรรมดาตลอด เวลา แต่เราไม่รู้ ไม่มีปัญญา เมื่อเราไม่รู้ความจริงนี้แล้ว เราก็ปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายไม่ถูกต้อง เพราะความจริงคือกฎธรรมชาติ มันก็เป็นไปตามกฎธรรมชาติของมัน เมื่อเราไม่รู้กฎธรรมชาติ เราก็ปฏิบัติตัวไม่ถูก ก็เกิดปัญหากับตนเอง" (พระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตโต), 2541 : 53-55)

นอกจากนั้น พระพุทธเจ้ายังสอนในเรื่องของกฎไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งก็คือความไม่เที่ยง มีเกิดย่อมมีดับ มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา แล้วก็คงอยู่ในสภาพ เดิมไม่ได้ ไม่เป็นตัวเป็นตนก็คือตัวตนที่ไม่ยั่งยืนมั่นคงอยู่อย่างนั้นตลอดไป ซึ่งกฎข้อนี้ก็เป็น กระบวนการตามความจริงของกฎธรรมชาติ และมนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติที่ต้องเข้าไป เกี่ยวข้องปฏิบัติสัมพันธ์กับธรรมชาติ ถ้ามนุษย์เข้าไปสัมพันธ์กับสิ่งเหล่านี้ด้วยอวิชชา คือ ความ ไม่รู้ไม่เข้าใจ ตัณหา คือ ความอยากให้เป็นตามใจตัวโดยไม่มีความรู้ความเข้าใจเหตุผล และ อูบาทาน คือ ความยึดมั่นถือมั่นให้เป็นอย่างที่ต้องการ โดยเอาความปรารถนาของตัวเองเป็นตัว กำหนด ก็จะทำให้เกิดปัญหาชีวิตขึ้นมา เกิดทุกข์ตามสภาพธรรมชาติดังกล่าวคือความคงอยู่ไม่ ได้ในสิ่งที่จะต้องเปลี่ยนแปลง เกิดเป็นสภาวะกดดัน ความขัดแย้งในใจมนุษย์ ซึ่งก็คือความทุกข์ นั้นเอง

พระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตฺโต) กล่าวว่า การพัฒนามนุษย์ให้มีปัญญาจนกระทั่งหมดอวิชชา ตัณหา อุปาทาน ก็ต้องปฏิบัติตามวิชา ดำรงชีวิตโดยอาศัยตัณหาน้อยลงตามลำดับ อวิชชาจะหมดไป เมื่ออวิชชาหมดก็คือนิโรธ หมดทุกข์ การที่มนุษย์ต้องพัฒนาตัวเองคือ มรรค ก็คือ ขบวนการพัฒนามนุษย์ไปสู่การมีปัญญาและใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ก็จะหมดทุกข์ในที่สุด

หลักธรรมทางพุทธศาสนานั้นนับได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในปัจจุบัน จะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 นั้น ได้เน้นการพัฒนาคนโดยยึดหลักตามแนวพระพุทธศาสนา คือศีล สมาธิ ปัญญา หรือหลักไตรสิกขานั้นเอง

ธรรมรัตน์ การพิชิตรัฐ(กรมการศาสนา:สุศตวรรษแห่งการพัฒนา, 2541:123-131) ได้กล่าวถึง การกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ว่าได้ใช้แนวคิดทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการกำหนดแผน ได้แก่

1. สรรพสิ่งทั้งหลายมีความเกี่ยวข้องกัน เป็นองค์รวมอันเป็นปัจจัยเชื่อมโยงและมีความสัมพันธ์กันดีในด้านเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา สังคม สิ่งแวดล้อม สาธารณสุข จะเห็นได้ว่าแต่ละด้านล้วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันเป็นลูกโซ่

2. ทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) คือ ทำอย่างไรให้คนมีความสุข ซึ่งสามารถทำได้โดยการมีความพอดี คือ พอดีในทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่แข็งจนเกิดไปและไม่อ่อนจนเกินไป และความพอดีนี้เอง ก่อให้เกิดความสมดุล มีคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทำให้กลายเป็นคนมีคุณภาพและดำรงชีวิตอย่างมีความสุขในสังคม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 จึงถูกกำหนดให้เป็นแผนงานเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และคุณธรรมจริยธรรมเป็นองค์ประกอบและเป้าหมายสำคัญของแผนพัฒนาฯฉบับที่ 8 ดังปรากฏในแผนฯ โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ

1. คนเป็นเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนา เนื่องจากแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นประเด็นหลัก โดยให้คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ส่งผลให้คนมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี

2. การพัฒนาต้องเกิดความสมดุลทุกมิติ ได้แก่ เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา สังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณธรรม จริยธรรม ต่างๆ เป็นต้น ในที่นี้คือต้องพัฒนาไป

พร้อมๆ กัน จะพัฒนาอย่างเดียวนั้นไม่ได้ หากแต่ต้องทำการพัฒนาไปพร้อมๆ กัน ความสมดุลจึงเกิดขึ้นในที่สุด

ฉะนั้นการพัฒนาประเทศจึงต้องอาศัยศาสนาและความเชื่อในเรื่องความดี แบบอย่างที่ดี เพื่อให้ประชาชนในสังคมไทยมีการพัฒนาทั้งกายใจและมีความสุขในที่สุด

ยุทธศาสตร์การพัฒนาคอนของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) นั้น ศาสนา นับว่ามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคอน คือ

1. พัฒนาโดยอาศัยหลัก ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้คนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข เนื่องจากมีแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องโดยอาศัยหลัก ศีล สมาธิ ปัญญา นั้นเอง
2. เปลี่ยนปรัชญา การศึกษาจากการสอนเป็นการเรียน มีการเรียนรู้ตั้งแต่เกิดจนตายไม่ใช่เรียนเฉพาะในระบบโรงเรียน เน้นการเรียนให้สามารถเรียนด้วยตนเองได้ (learn how to learn)
3. เน้นการลงทุนในเรื่องของคนก่อน การลงทุนที่จะใช้ทุนน้อยแต่ได้ผลคุ้มค่ามากที่สุด ก็คือ การสร้างคนเพื่อพัฒนาคอน เพื่อให้สอดคล้องกับแผน 8 ต้องสร้างคนที่จะไปเป็นผู้นำ (Leadership) ในชุมชน/สังคมระดับต่างๆ จนทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ มีการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นกระบวนการที่ถูกต้อง เพื่อที่จะนำไปสู่การลงมือปฏิบัติจริงให้กับชุมชน/สังคมระดับนั้นๆ ได้แก่ การสร้างพระนักเทศน์ ครู วิทยากร ผู้บริหาร เพื่อให้ความรู้ในด้านต่างๆ เป็นต้น

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาคอนไทยทุกคนอย่างเต็มที่ตามศักยภาพ ตั้งแต่ปฏิสนธิจนตลอดชีวิต ให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว และสิ่งแวดล้อม มีค่านิยมอันดีงาม รวมทั้งให้เป็นผู้มีสติปัญญา รู้จักคิด วิเคราะห์ คิดเป็น-ทำเป็น ควบคู่กับการคิดชอบ-ทำชอบ ตลอดจนมีสุขภาพพลานามัยที่ดีทั้งด้านร่างกายและจิตใจ เพื่อให้คนมีความรู้ ความสามารถและมีทักษะในการประกอบอาชีพ สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป ตลอดจนเป็นคนที่มีเหตุผล มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล คือ "คิดกว้าง มองไกล และไฟก้าวหน้า" รวมทั้งมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกขั้นตอน ซึ่งจะเป็นการพัฒนาในเชิงรุก หรือเชิงป้องกัน สรุปได้ว่า การพัฒนาคอนตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 มีจุดมุ่งหมายที่จะมุ่งให้คนไทยมีคุณลักษณะดังนี้ (สมพร เทพสิทธิ์ธา, 2542 : 4-5)

1. เป็นคนดีมีคุณธรรม

2. มีจิตสำนึกรับผิดชอบ
3. มีค่านิยมอันดีงาม
4. มีสติปัญญา
5. มีสุขภาพพลานามัยที่ดี
6. มีทักษะในการประกอบอาชีพ

การพัฒนาจิตใจในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาจิตใจ โดยมุ่งให้คนได้รับการพัฒนาอย่างครบถ้วนทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ 1) พัฒนาให้เป็นคนเก่งที่มีปัญญา ใฝ่รู้ รู้จักคิด มีเหตุผล ชยันขันแข็ง รู้จักพึ่งตนเอง มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม สังคม และประเทศชาติ 2) พัฒนาให้เป็นคนดีที่มีเมตตา กรุณา กตัญญูรู้คุณ สามัคคี ซื่อสัตย์สุจริต ละเว้นอบายมุข มีระเบียบวินัย ประพฤติปฏิบัติตามจรรยาบรรณ และมีความเป็นประชาธิปไตย 3) พัฒนาให้เป็นคนที่มีความสุข มีสมาธิ สงบเยือกเย็น แจ่มใสร่าเริง พอใจในสิ่งที่มีและยินดีในสิ่งที่ทำ

สรุปได้ว่า ศาสนามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะประชาชนไทยซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศไทย และเพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ทั้งแผนที่ได้ถูกกำหนดขึ้นโดยใช้วิธีคิดและการลงมือปฏิบัติโดยยึดตามแนวคิดของศาสนาพุทธ ทั้งนี้เพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้ของคนทั้งประเทศทุกระดับในสังคมและชุมชน ให้เขามีความรู้สึกรู้สึกว่าสามารถใช้ศักยภาพของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศครบทุกมิติ และที่สำคัญยุทธศาสตร์การพัฒนาคอนตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 นั้น สอดคล้องกับหลักคำสอนและปฏิบัติของพระราชสุทธินิยามมงคลหรือหลวงพ่อดำริ้ว ฐิตธมฺโม เจ้าอาวาสวัดอัมพวันและเจ้าคณะจังหวัดสิงห์บุรี ที่เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยเปิดกว้างและให้โอกาสแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัย ทุกระดับการศึกษา ทุกฐานะและสถานภาพ เข้ามาปฏิบัติกรรมฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้เป็นคนดี มีเมตตากรุณา กตัญญูรู้คุณ มีสามัคคี มีความซื่อสัตย์ ละเว้นอบายมุข มีความชยันขันแข็ง รู้จักคิดใฝ่รู้ รับผิดชอบตัวเอง สังคมและประเทศชาติ เป็นคนมีเหตุมีผลและระเบียบวินัย มีความสุขแจ่มใสร่าเริง มีคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงาม โดยยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ซึ่งสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายในการพัฒนาคอนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ที่มุ่งให้คนไทยมีคุณภาพตามหลักพุทธศาสนาและสามารถพึ่งตนเองได้ โดยดำเนินตามแนวของศีล สมาธิ ปัญญา

การพัฒนาคนตามหลักพุทธศาสนา

การพัฒนาคนตามหลักพระพุทธศาสนา จะต้องพัฒนาให้ครบวงจรตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

ศีล คือ การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย, ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม, การรักษาปกติตามระเบียบวินัย, ปกติมารยาทที่ปราศจากโทษ, ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ (พระราชมุนี (ประยูร ปยุตโต), 2527 : 292)

ศีลแบ่งได้ 2 ระดับ คือ

1. ศีลในแง่ที่เป็นธรรม ได้แก่ หลักความประพฤติระดับกายวาจาและอาชีพที่นำมาแนะนำสั่งสอน โดยถือเอาภาวะที่ควรจะมีจะเป็นตามธรรมชาติเป็นหลัก และผู้ปฏิบัติตามหรือฝ่าฝืนย่อมได้รับผลดีหรือชั่ว โดยรับผิดชอบต่อกฎธรรมตาของธรรมชาติเองโดยตรง อีกอย่างหนึ่งหมายถึง การปฏิบัติตามธรรมขั้นศีลก็ดี ตามวินัยก็ดี ที่กลายมาเป็นความประพฤติประจำตัวของบุคคลแล้ว

2. ศีลในแง่ที่เป็นวินัย ได้แก่ กฎระเบียบข้อบังคับที่กำหนดวางกันขึ้นเป็นบัญญัติทางสังคม เพื่อกำกับกับความประพฤติของบุคคล ตามความมุ่งหมายจำเพาะของหมู่ชนหรือชุมชนนั้น โดยมากมุ่งเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติตามธรรมให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น และผู้ฝ่าฝืนมักจะต้องได้รับโทษตามความรับผิดชอบต่อชุมชนหรือสังคมนั้นอีกชั้นหนึ่ง

ศีลพื้นฐานหรือขั้นต้นที่สุด ก็คือ การไม่เบียดเบียนผู้อื่นไม่ว่าด้วยกายหรือวาจา และการไม่ทำลายสติสัมปชัญญะที่เป็นตัวคุมศีลของตน สำหรับประชาชนทั่วไปนั้น ได้นำเอากำหนดสาระของศีลพื้นฐานอย่างต่ำที่สุดในทางความประพฤติของมนุษย์ เท่าที่จำเป็นพอที่จะให้มนุษย์อยู่กันโดยปกติสุขและแต่ละคนมีชีวิตไม่เป็นโทษเป็นภัย ที่นิยมเรียกกันว่าศีล 5 ได้แก่ 1. การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านชีวิตร่างกาย 2. การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านทรัพย์สินและกรรมสิทธิ์ 3. การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคู่ครอง บุคคลที่รักหวงแหน ไม่ผิดประเพณีทางเพศ ไม่นอกใจคู่ครองตน 4. การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาเท็จโกหกหลอกลวง 5. การดำเนินชีวิตที่ปราศจากความประมาทพลั้งพลาดมัวเมาเนื่องจากการใช้สิ่งเสพติดที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะ (พระราชมุนี (ประยูร ปยุตโต), 2529 : 768-770)

สมาธิ หมายถึง ความตั้งมั่นแห่งจิต หรือภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด คำจำกัดความของสมาธิที่พบเสมอ คือ “เอกัคคตา” ซึ่งแปลว่า ภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง คือ การที่จิตกำหนดแน่วแน่อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ ไม่ฟุ้งซ่านหรือส่ายไป (พระราชาวรมุณี (ประยูรต์ ปยุตโต), 2529 : 824)

พระธรรมปิฎก (ประยูรต์ ปยุตโต) ได้อธิบายว่า สิ่งที่เป็นหัวหอกของของสมาธิ มีดังนี้

สิ่งที่เป็นหัวหอกของสมาธิอันที่ 1 คือ ฉันทะ ซึ่งเป็นตัวนำจิตได้แก่ ความไม่ไม่รู้ ไม่ความจริง รักความจริง ความไม่ตี รักความถูกต้อง ความดีงามนี้เป็นสิ่งที่เราจะต้องสร้างขึ้นเป็นเบื้องต้นในการเจริญสมาธิหรือการฝึกฝนอบรมพัฒนาจิตใจ จะทำอะไรก็ทำด้วยใจรัก โดยเฉพาะรักงาน เมื่อเห็นว่าเป็นงานที่ดีมีคุณประโยชน์แล้ว ก็รักมันและทำมันให้ดีที่สุด ฉันทะใช้กับทุกเรื่อง ทุกสิ่งทุกอย่าง ถ้าใช้กับความจริงก็คือต้องการจะรู้ ถ้าใช้กับความถูกต้องดีงามก็คือต้องการสร้างสรรค์ความดีงามให้เกิดขึ้น ฉันทะเป็นตัวนำของสมาธิ เป็นตัวชักนำให้ธรรมอื่น ๆ เกิดขึ้น เป็นองค์ธรรมที่จำเป็นในการสร้างสรรค์คุณธรรมทุกอย่าง

อีกด้านหนึ่ง หัวหอกที่ 2 ของสมาธิ สำหรับใช้กับมนุษย์และสัตว์ที่เป็นเพื่อนร่วมโลก ได้แก่ เมตตา กรุณา คือความไม่ปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์ ต้องการช่วยเหลือเกื้อกูลให้เขาอยู่ดีมีความสุข

เราจะเห็นว่าหลักธรรม 2 ประการนี้มีความหมายเกือบเหมือนกัน คือเป็นความไม่ความรัก ความปรารถนา แต่ฉันทะเป็นความไม่ความรัก ความปรารถนาต่อความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม และต่อสิ่งต่างๆ ทว่าไปที่จะทำให้เกิดการสร้างสรรค์ เกิดความรู้ เกิดการศึกษาอย่างแท้จริง เราต้องมีฉันทะจึงจะเริ่มการศึกษาขึ้นได้ ส่วนเมตตา กรุณา เป็นความไม่ความรัก ความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ร่วมโลก ที่จะทำให้เขาเป็นคนดี อยู่ดี มีความสุข เมตตา กรุณา นี้ ก็เป็นสิ่งที่การศึกษาจะต้องสร้างขึ้น

ปัญญา ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจชัดเจน, ความรู้ความเข้าใจในเหตุผล อะไรดี อะไรชั่ว อะไรเป็นคุณอะไรเป็นโทษ อะไรเป็นประโยชน์อะไรไม่ไช่ประโยชน์ เป็นต้น มีความรู้เท่าทันโลก และชีวิตความเป็นจริง (พระราชาวรมุณี (ประยูรต์ ปยุตโต), 2527 : 164)

พระธรรมปิฎก (ประยูรต์ ปยุตโต) ได้อธิบายเรื่องปัญญาว่า ปัญญามีหลายชั้นหลายระดับ โดยหลักก็คือ การรู้เท่าทันสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ตัวการเบื้องต้นที่จะนำไปสู่ปัญญา และทำให้ใช้ปัญญาก็คือ โยนิโสมนสิการ

โยนิโสมนสิการนี้เมื่อใช้แล้วก็นำไปสู่สัมมาทิฐิ คือ ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ความรู้ในความเป็นจริงที่เป็นเหตุเป็นผล ซึ่งเป็นตัวนำของวิถีชีวิตอันประเสริฐที่เรียกว่า มรรค คือ ทางสายกลาง หรือมัชฌิมาปฏิปทา

การพัฒนาคนตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา นี้ เป็นการพัฒนาคนให้ครบใน 3 ด้าน คือ การพัฒนาทางกายหรือพฤติกรรม การพัฒนาทางจิตใจ และการพัฒนาทางปัญญา

การพัฒนาทางกาย ได้แก่ การฝึกฝนอบรมตนเองให้มีพฤติกรรมสอดคล้องหรือเป็นไปตามกฎระเบียบ และศีลธรรมอันดีงามของสังคม อันเป็นเรื่องของศีล

การพัฒนาทางจิตใจ ได้แก่ การฝึกฝนอบรมจิตใจให้ยึดมั่นในคุณธรรม จนจิตใจมีความมั่นคงแน่วแน่อยู่ในธรรม อันเป็นเรื่องของสมาธิ

การพัฒนาทางปัญญา ได้แก่ การศึกษาไตร่ตรองจนเกิดปัญญาความรู้ในเรื่องบาปบุญ คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ มีความเห็นที่ถูกต้องอยู่ในทำนองคลองธรรม อันเป็นเรื่องของปัญญา

การพัฒนาคนตามหลักพุทธศาสนา คือ การพัฒนาให้ครบทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพฤติกรรม(กาย) ด้านจิตใจและด้านปัญญา โดยใช้หลักไตรสิกขา หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา นั้นเอง

การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่า ในการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นความขัดข้อง ปรวนแปร ความเดือดร้อนลำบาก ความเจ็บปวด ความสูญเสีย ความพลัดพราก และปัญหาชีวิตต่างๆ ซึ่งทางพุทธศาสนาเรียกรวมว่าความทุกข์นั้น เป็นสิ่งที่มีอยู่ มนุษย์จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับ และได้ประสบแน่นอน ไม่ว่ามนุษย์จะต้องการหรือไม่ต้องการ จะยอมรับว่ามันมีอยู่หรือไม่ยอมรับ ความทุกข์ ความเดือดร้อนและปัญหาชีวิตนานาประการของมนุษย์นั้น เกิดจาก *ตัณหา* คือ ความอยาก ความต้องการ ความเห็นแก่ตัว ซึ่งทำให้มนุษย์มีทัศนคติต่อสิ่งต่างๆ เคลื่อนคลาดจากที่มันเป็นจริง และเป็นไปในรูปต่างๆ กันตามระดับความอยากและความยึดของตนต่อสิ่งนั้นๆ เมื่อมีทัศนคติที่คลาดเคลื่อนไปก็ทำให้เกิดความขัดแย้งในตนเอง และความขัดแย้งระหว่างตนกับผู้อื่น แล้วปฏิบัติหรือจัดการกับสิ่งนั้นๆ ด้วยอำนาจความอยากและความยึดของตน คือ ไม่จัดการตามที่มันควรจะเป็นโดยเหตุผลแท้ๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็ยอมสร้างปัญหาให้เกิดขึ้น หากมนุษย์ต้องการมีชีวิตอยู่อย่างดีที่สุด มนุษย์จะต้องยอมรับความจริงอันนี้ จะรับรู้สู้หน้า และพร้อมที่จะจัดการแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นให้ดีที่สุด (พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), 2541 : 4)

ต้นหานั้นเกิดจากความไม่รู้ ไม่เข้าใจ ไม่มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็น มีทัศนคติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างไม่ถูกต้อง ซึ่งเรียกว่า อวิชชา จึงเป็นเหตุให้ไม่จัดการกับสิ่งนั้นๆ ตามที่มันควรจะเป็นโดยเหตุผลบริสุทธิ์ การที่จะแก้ปัญหาหรือแก้ความทุกข์ จึงต้องกำจัดอวิชชา สร้างวิชาให้เกิดขึ้นโดยการฝึกอบรมบุคคลให้พัฒนาปัญญา ให้เกิดความรู้ความเข้าใจในข้อเท็จจริงและสภาวะของสิ่งทั้งหลาย มีทัศนคติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง ปฏิบัติและจัดการกับสิ่งทั้งหลายตามที่ควรจะเป็นเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง คือ ความมีชีวิตอยู่อย่างสำเร็จผลดีที่สุดในจิตใจเป็นอิสระ มีสุขภาพจิตสมบูรณ์ และเกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น คือ สามารถช่วยสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่ชนทั้งหลายที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมได้ (พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตโต), 2541 : 6)

มนุษย์สามารถจัดการความทุกข์ให้หมดไปได้โดยการปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนา โดยที่พระพุทธศาสนาสอนในแก้ปัญหาทั้งด้านนอกและด้านใน คือทั้งทางสังคมและทางจิตใจของบุคคล ก็คือมีคำสอนชั้นศีลเป็นด้านนอก และชั้นจิตและปัญญาเป็นด้านใน โดยเนื้อหาคำสอนเน้นการแก้ปัญหาด้านจิตใจมากกว่าการแก้ปัญหาสังคม เนื่องจากปัญหาทางจิตใจเป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์มากที่สุด มนุษย์มีธรรมชาติของปัญหาทางจิตใจเหมือนๆ กัน คือ มีโลภ โกรธ หลง รักสุข เกลียดทุกข์ ส่วนปัญหาด้านนอกเกี่ยวกับสังคมก็มีส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับธรรมชาติของมนุษย์ เมื่อยังเป็นมนุษย์ก็ยังมีลักษณะปัญหาเช่นนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนเกี่ยวกับการแก้ปัญหภายในทางจิตปัญญาเป็นหลัก พระพุทธเจ้าทรงถือว่าประโยชน์ทางจิตปัญญานี้เป็นแก่นสารเนื้อแท้ของชีวิตมนุษย์ (พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2529 : 917 - 919)

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต) กล่าวว่า "พระพุทธศาสนาสอนให้แก้ปัญหามนุษย์โดยมนุษย์เอง ที่ต่างตัวเหตุปัจจัย" การแก้ปัญหาตามหลักพระพุทธศาสนานั้น ไม่ใช่แก้ที่ข้างนอกหรือแก้ที่ข้างในอย่างเดียว แต่ให้แก้ตั้งแต่ข้างในออกมา คือ แก้หมด แก้ที่เหตุปัจจัย ไม่ว่าจะข้างนอกหรือข้างใน

หลวงพ่ोजรัญกล่าวถึงการแก้ปัญหาในแนวทางพุทธว่า "ชีวิตคนเรานี้สับสน มันยุ่งยากกลางไม่ออก ถ้าท่านได้เจริญกรรมฐานตามแนวสติปัฏฐานสี่ได้ จะสว่างออก ชีวิตจะไม่สับสน" (หลวงพ่ोजรัญ ฐิตธมโม(พระราชสุทธิญาณมงคล), 2541 : 32)

การเจริญกรรมฐานหรือการเจริญวิปัสสนากรรมฐานนั้น ก็คือการมาพัฒนาจิตใจ ด้วยการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐานสี่ เน้นหลักไตรสิกขา อันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยการฝึกสติ และสมาธิอย่างต่อเนื่อง

กรรมฐาน หมายถึง ที่ตั้งแห่งการทำงานของจิต หรือที่ให้จิตทำงาน มีความหมายเป็นทางการว่าสิ่งที่ใช้เป็นอารมณ์ในการเจริญภาวนา หรืออุปกรณ์ในการฝึกอบรมจิต หรืออุบาย หรือกลวิธีเหนี่ยวนำสมาธิ พูดง่ายๆ ว่า สิ่งที่เราเอามาให้จิตกำหนด จิตจะได้มีงานทำเป็นเรื่องเป็นราว สงบอยู่ที่ใด ไม่เกี่ยววิ่งเตลิดหรือเลื่อนลอยฟุ้งซ่านไปอย่างไร้จุดหมาย เฉพาะในกรณีนี้ก็คือสิ่งที่เอามาให้จิตกำหนดเพื่อชักนำให้เกิดสมาธิ หรืออะไรก็ได้ที่พอจิตกำหนดจับเข้าแล้ว จะชักนำจิตให้แน่วแน่อยู่กับมันจนเป็นสมาธิได้เร็วและมั่นคงที่สุด พูดให้สั้นที่สุดว่า สิ่งที่ใช้ฝึกสมาธิ (พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2529 : 850)

วิปัสสนา หมายถึง การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความเห็นแจ้งรู้ชัดหรือการพิจารณาสังขารให้เกิดความเห็นแจ้งเข้าใจชัด รู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามสภาวะที่เป็นจริง (พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2529 : 343)

ผู้ที่เจริญวิปัสสนากรรมฐานได้จะรู้จักพัฒนาตนเองและอาชีพให้ดีขึ้น ไม่เป็นคนด้อยโอกาส จะเป็นคนมีทรัพย์ มีชื่อเสียง มีความรัก มีความสามัคคี กายสามัคคี จิตสามัคคี คนที่มีพระกรรมฐานจะรักครอบครัว รักหลาน รักหมู่คณะ รักประเทศชาติ จะไม่แตกพรอคแตกพวกแต่ประการใด จะมีคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ เป็นคนอ่อนน้อม มีสัมมาคารวะ อุตสาหะพยายาม และปฏิบัติตามระเบียบวินัย เขาจะรู้จักเด็กรู้จักผู้ใหญ่ จะทำตัวให้ถูกกับกาลเทศะ กิจจะสักขณะ จะไม่น่าเกลียด ไม่เดียดฉันท์ จะมีสติปัญญาสูง มีความรู้คู่คุณธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต 4 ประการ คือ(พุทธโฆสเถรี, 2543 : 113-114)

1. รู้จักคิด ระบบความคิดจะดีขึ้น
2. รู้จักปรับตัวเอง
3. รู้จักแก้ปัญหาให้ตัวเอง
4. มีทักษะในการทำงานและค่านิยมที่ดีงาม เอาใจใส่หน้าที่การงานของตน

การพัฒนาคุณภาพชีวิตจากการเจริญพระกรรมฐานมีเป้าหมายดังนี้

1. มุ่งให้ความเป็นอยู่ในครอบครัวดีขึ้น สามีภรรยาไม่มีการทะเลาะกัน ลูกเรียนหนังสือเก่งหมด

2. มุ่งให้ศึกษาธรรมและปฏิบัติธรรม
3. มุ่งให้มีเมตตาปรารถนาสุขต่อกัน
4. มุ่งให้อยู่ดี ไม่มีโรคพยาธิเบียดเบียน

คติที่ได้จากการเจริญกรรมฐาน (กฎแห่งกรรม-ธรรมปฏิบัติ เล่ม 8, 2537 : 257)

มีวินัยในตัวเอง 3 ประการ

1. รู้จักระวังตัว
2. รู้จักควบคุมตัวได้
3. รู้จักเชื่อฟังผู้ใหญ่

มีกิจนิสัย 4 ประการ

1. ขยัน ไม่จับจด รักงาน สู้งาน
2. ประหยัด รู้จักใช้ชีวิต และทรัพย์สินที่ถูกต้อง คุ่มค่า
3. พัฒนา รู้จักพัฒนาตนเองและอาชีพให้ดีขึ้น
4. สามัคคี รักครอบครัว รักหมู่คณะ และรักประเทศชาติ

มีลักษณะนิสัย 4 ประการ

1. มีสัมมาคาระ
2. อุตสาหะพยายาม
3. ปฏิบัติตามระเบียบวินัย
4. รู้จักเด็กรู้จักผู้ใหญ่

การปฏิบัติธรรมซึ่งในที่นี้ก็คือการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานนั้น ถ้าผู้ปฏิบัติเข้าใจ และสามารถเข้าถึงจนนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้จริงแล้ว ก็จะทำให้ทุกอย่างประสานกลมกลืนกันไปหมด เช่น ประโยชน์สุขของเราก็เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่นด้วย ประโยชน์สุขของผู้อื่นก็เป็นประโยชน์สุขของเราด้วย ไม่ขัดแย้งกัน เมื่อปฏิบัติไปตามหลักการจนถึงขั้นที่วางกฎธรรมชาติที่ว่าสิ่งทั้งปวงเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นกฎธรรมชาติ ถ้าผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเกิดปัญญาสามารถเข้าใจถึงขั้นนี้ ก็จะมีความสุขที่ไม่ขึ้นต่อวัตถุและไม่ขึ้นต่อแม้แต่นามธรรมความดี คือมีความสุขอยู่ในใจตลอดเวลา เป็นอิสระเป็นปัจจุบันทุกขณะ จึงเรียกว่าเป็นชีวิตที่สมบูรณ์ เมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว ก็จะมีประโยชน์สุขตามมาดังนี้ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2537 : 58 - 60)

ประโยชน์สุขระดับที่ 1 ด้านรูปธรรม คือการมีสุขภาพดี การมีทรัพย์สินเงินทอง การมีอาชีพการงานเป็นหลักฐาน การมียศ ฐานะ ตำแหน่ง การเป็นที่ยอมรับในสังคม การมีมิตรสหายบริวารและการมีชีวิตครอบครัวที่ดี

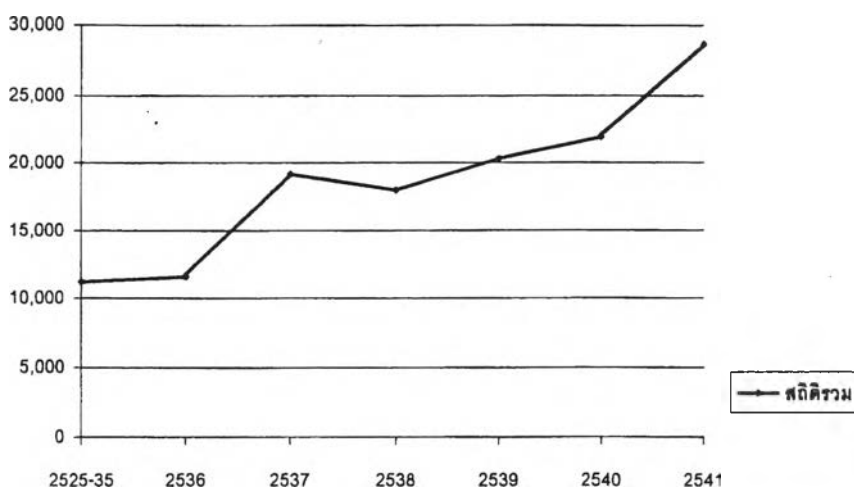
ประโยชน์สุขระดับที่ 2 ด้านนามธรรม คือคุณธรรมความดีงาม การมีความสุขที่เกิดจากความมั่นใจในคุณค่าของชีวิต การได้บำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เพื่อนมนุษย์ ความมีศรัทธาในสิ่งที่ดีงาม ที่เป็นหลักของจิตใจ และการมีปัญญาที่ทำให้รู้จักปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายได้ถูกต้องและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ทำให้ชีวิตเป็นอยู่ด้วยดี

ประโยชน์สุขระดับที่ 3 ด้านนามธรรมชั้นโลกุตตระที่อยู่เหนือกระแสความไหลเวียนของโลกธรรม คือความเป็นผู้มีจิตใจที่เป็นอิสระ ด้วยความรู้เท่าทันต่อสิ่งทั้งหลาย รู้โลกและชีวิตตามความเป็นจริง จนกระทั่งว่าโลกธรรมเกิดขึ้นมากระทบกระทั่งก็ไม่หวั่นไหว วางใจและปฏิบัติได้ถูกต้องตามเหตุปัจจัย ปลดปล่อยกฎธรรมชาติทั้งหลายเป็นกฎธรรมชาติอยู่ตามธรรมชาติ ความทุกข์ที่มีอยู่ในธรรมชาติก็คงเป็นทุกข์ของธรรมชาติไป ไม่เข้ามากระทบกระทั่งบีบคั้นจิตใจของเราได้ เป็นผู้มีสุขอยู่กับตนเองตลอดทุกเวลา ชีวิตก็สมบูรณ์

ฉะนั้น ประชาชนในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชนสมควรพัฒนาชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อให้เข้าถึงประโยชน์สุขทุกขั้นตอนดังที่กล่าวข้างต้น จากสถิติของผู้ที่เข้ามาอบรมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่วัดอัมพวันซึ่งมีจำนวนมากนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถิติตั้งแต่ปี พ.ศ.2525จนถึงปีพ.ศ.2541 นั้น แสดงให้เห็นว่ามีจำนวนผู้สนใจมาปฏิบัติกรรมฐานเพิ่มมากขึ้นทุกปี เช่นในปีพ.ศ.2525-2535 มีผู้มาปฏิบัติกรรมฐานรวมทั้งสิ้น 11,190 คน และในปีพ.ศ.2541มีผู้มาปฏิบัติกรรมฐานรวม 28,645 คน จากสถิติดังกล่าวมีแนวโน้มว่าจะมีผู้ให้ความสนใจปฏิบัติกรรมฐานเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นแรงจูงใจให้ผู้วิจัยทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

สถิติผู้เข้ารับการอบรมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ สำนักปฏิบัติธรรมฝ่ายคุณุสน์

วัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ระหว่างปีพ.ศ.2525 - 2541

สถิติผู้เข้ารับการอบรมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ สำนักปฏิบัติธรรมฝ่ายคุณุหัสต์
วัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ระหว่างปี พ.ศ.2525 – 2541

พุทธศักราช	ประชาชน	นักเรียน/นิสิตนักศึกษา	ข้าราชการ	ทหาร/ตำรวจ	แม่ชี	รวม
2525-35	6,539	1,484	2,836	245	86	11,190
2536	7,292	1,800	2,252	189	44	11,577
2537	12,267	2,408	4,184	261	61	19,181
2538	12,031	2,268	3,382	221	56	17,958
2539	13,432	4,155	200	2,515	25	20,327
2540	15,212	2,513	3,928	246	35	21,934
2541	19,533	3,119	5,596	335	62	28,645
รวม	86,306	17,747	22,378	4,012	369	130,812

ที่มา : หนังสือกฎแห่งกรรม-ธรรมปฏิบัติ เล่มที่ 13, พระราชสุทธินิพนธ์มงคล, หน้า 448

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวัน
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางประชากร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพครอบครัว อาชีพ รายได้ กับเหตุผลในการมาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวัน
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางประชากร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพครอบครัว อาชีพ รายได้ กับความรู้ ทักษะสติ และการใช้ประโยชน์จากธรรมะของผู้ปฏิบัติกรรมฐาน และ
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทักษะสติ และการใช้ประโยชน์จากธรรมะของผู้ปฏิบัติกรรมฐาน

สมมติฐานของการวิจัย

1. ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันที่มีลักษณะทางประชากร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพครอบครัว อาชีพ รายได้แตกต่างกัน จะมีเหตุผลในการเข้ามาปฏิบัติกรรมฐานแตกต่างกัน
2. ผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันที่มีลักษณะทางประชากร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพครอบครัว อาชีพ รายได้แตกต่างกัน จะมีความรู้ ทักษะ และการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติปฏิบัติกรรมฐานแตกต่างกัน
3. ความรู้ของผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันมีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการปฏิบัติกรรมฐาน
4. ความรู้ของผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติของผู้ปฏิบัติกรรมฐาน และ
5. ทักษะต่อการปฏิบัติกรรมฐานมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติของผู้ปฏิบัติกรรมฐาน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะผู้มาปฏิบัติกรรมฐานที่เรียกว่าเนกขัมมะซึ่งอบรมที่วัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี เท่านั้น

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

หลวงพ่อ, หลวงพ่อจรัญ หมายถึง หลวงพ่อจรัญ ลีตฺถมฺโม หรือพระราชสุทธานามมงคล เจ้าอาวาสวัดอัมพวัน อ.พรหมบุรี จ.สิงห์บุรี

พฤติกรรมการปฏิบัติธรรม หมายถึง ความถี่ในการที่ผู้ปฏิบัติกรรมฐานมีการปฏิบัติเกี่ยวกับกิจกรรมทางพุทธศาสนา ได้แก่ การตักบาตร สวดมนต์ไหว้พระ นั่งสมาธิ ปฏิบัติ

กรรมฐาน ทำบุญ สันทนาธรรม ฟังเทศน์ฟังธรรม ฟังเทปธรรมะ อ่านหนังสือธรรมะ รักษาศีล ร่วมพิธีทางศาสนา รวมถึงความสนใจศึกษาธรรมะจากแหล่งต่างๆ

ความรู้ หมายถึง ความรู้ความเข้าใจของผู้ปฏิบัติกรรมฐานเกี่ยวกับเนื้อหาทางพุทธศาสนาโดยเน้นเรื่องหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติกรรมฐานที่ถูกต้อง

ทัศนคติ หมายถึง ความคิดเห็นหรือความรู้สึกของผู้มาวัดอัมพวันต่อการปฏิบัติกรรมฐาน เป็นความรู้สึกที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยเกี่ยวกับการปฏิบัติกรรมฐานเพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆ ตามหลักของ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเนื้อหาจะครอบคลุมความคิดเห็นในเรื่อง 1. การพัฒนาทางกายหรือพฤติกรรม 2. การพัฒนาทางจิตใจ และ 3. การพัฒนาทางปัญญา

เหตุผลในการมาปฏิบัติกรรมฐาน หมายถึง ปัญหาหรือสาเหตุในการมาวัดอัมพวันและปฏิบัติกรรมฐาน ซึ่งหลวงพ่ोजรัญได้จัดประเภทของคนมีทุกข์ที่มาวัดอัมพวันไว้ 5 ประเภท ได้แก่ (กฎแห่งกรรม-ธรรมปฏิบัติ เล่ม 8, 2537 : 262) คือ 1. ครอบครัวยังไม่มีความสุข 2. ผิดหวังในชีวิต 3. ลูกไม่เรียนหนังสือ 4. เศรษฐกิจไม่พอปากพอท้อง 5. มีแล้วไม่พอ โลก

การปฏิบัติกรรมฐาน หรือการอบรมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน หมายถึง การพัฒนาจิตใจด้วยการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐานสี่ เน้นหลักไตรสิกขา อันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยการฝึกสติ และสมาธิอย่างต่อเนื่อง

การใช้ประโยชน์จากการปฏิบัติกรรมฐาน หมายถึง ระดับของการใช้ประโยชน์จากการนำธรรมะของพระพุทธเจ้าและผลที่ได้จากการมาปฏิบัติกรรมฐานที่วัดอัมพวันไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของผู้ปฏิบัติกรรมฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆ คือ 1. การพัฒนาทางกายหรือพฤติกรรม 2. การพัฒนาทางจิตใจ และ 3. การพัฒนาทางปัญญา ตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อนำผลจากการวิจัยที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติกรมฐานให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญของประเทศให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544)
2. เพื่อนำผลจากการวิจัยที่ได้มาใช้เป็นแนวความคิดสร้างกลยุทธ์ในการโน้มน้าวใจให้ประชาชนเกิดความสนใจในการปฏิบัติกรมฐานเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาชีวิตและดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข และ
3. เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ทางด้านศาสนนิเทศ (Religion Communication) อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคนและสังคมต่อไป